Emro Science and Education
International open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 4 (2024) · "Milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish va yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini t... DOI: 10.5281/zenodo.24320451

ta'minlashning ustivor yo'nalishlari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

to'lovchilarning soliq va yig'imlarni to'lash salohiyati sifatida izohlanib, yuridik va jismoniy shaxslarning maqomidan kelib chiqib ma'muriy-hududiy birliklarni soliqli daromadlar bilan ta'minlash darajasi bilan bog'liq. Soliq salohiyati makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni hisobga olishi bilan birga soliq to'lovchining soliqqa tortish tartibi yuzasidan tanlovini ham e'tiborga qaratishni nazarda tutadi. Bu o'z navbatida mamlakatda qo'llanilayotgan soliq siyosati samaradorligi va soliq ma'murchiligi natijadorligi ko'rsatkichlarini aniqlash imkonini beradi.

Hududlar soliq salohiyatini baholash hududlar soliq salohiyatining o'lchanadigan ko'rsatkichlari tizimi, uni belgilovchi omillar va miqdoriy xususiyatga ega bo'lgan omillar hududlarining soliq salohiyatiga ta'sirini baholash usullari orqali taqdim etiladi. Hududlar soliq salohiyatini baholash usullari funksional-uslubiy asosda tasniflanib, nafaqat haqiqiy baholash usuli bilan, balki maqsadlar va prognoz ufqlari bilan ham belgilanadi. Shu bilan birga, baholash usullarining kamchiliklarini bartaraf etishning taklif etilgan vositalarini hisobga olgan holda, qisqa muddatda hududlar soliq salohiyatini tizimsiz baholash uchun ekstrapolyatsiya usullarini tavsiya etish mumkin, uzoq muddatli tizimni prognoz qilish uchun modellashtirish usullaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 29 iyundagi "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'grisida"gi PF-5468-son Farmoni. https://lex.uz/docs/3802378
2. Asen, E. Corporate Tax Rates around the World, 2023. FISCAL FACT. No. 735. Dec. 2023.
3. Титов А.А. Совершенствование налога на прибыль организаций в Российской Федерации. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. - Москва, 2006.
4. Ashurova N.B. Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. - T.: TMI, 2018. - 30 b.
5. Islamqulov A.X. Byudjet daromadlarida bevosita soliqlar tushumi barqarorligini ta'minlash yo'llari: I.f.n. ilmiy darajasini olish uchun tasdim etilgan dissertatsiya avtoreferati. T.: BMA, 2012. 21 b.

O'zbekistan Respublikasi Prezidentining 2018 yil 29 iyundagi "O'zbekistan Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'grisida"gi PF-5468-son Farmoni. https://lex.uz/docs/3802378

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI TAKROR ISHLAB CHIQARISHDA INVESTITSIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH

Zaripov Azamat Djurayevich
Guliston davlat universiteti Buxgalteriya hisobi va moliya kafedrasi o`qituvchisi
Yangibayeva Sevinch O'ktam qizi, Umurzakova Shaxzoda Akmaljon qizi, Mamadaliyeva Gulasal O'tkir qizi, Ravufov Behruz Avazjon o'g'li
Guliston Davlat Universiteti talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada qishloq xo'jaligi sohasida takror ishlab chiqarish jarayonini samarali tashkil etishda investitsiyalarning ahamiyati ko'rib chiqiladi. Takror ishlab chiqarish, iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismlaridan biri sifatida, qishloq xo'jaligi

Published: 23.12.2024

Cite this article: Zaripov Azamat Djurayevich, Yangibayeva Sevinch O'ktam qizi, Umurzakova Shaxzoda Akmaljon qizi, Mamadaliyeva Gulasal O'tkir qizi, Ravufov Behruz Avazjon o'g'li (2024). Qishloq xo'jaligidagi takror ishlab chiqarishda investitsiyalardan samarali foydalanish. Emro Science and Education, 1(4). https://doi.org/10.5281/zenodo.24320451

© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

sohasida barqaror rivojlanish va oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashning muhim omili hisoblanadi. Maqolada investitsiyalarning turi, manbalari va ularni qishloq xo‘jaligida qayta ishlab chiqarish jarayonlariga yo‘naltirish mexanizmlari o‘rganiladi. Shuningdek, investitsiya resurslaridan samarali foydalanish uchun ilg‘or texnologiyalarni joriy etish, infratuzilmani rivojlantirish va xususiy sektorni jalb etishning muhimligi tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi, ekinlar, o‘sish dinamikasi, o‘sish jarayoni, iqlim omillari, tuproq turi, sug‘orish rejimi, o‘g‘itlash, samaradorlik, resurslar, ekologik samaradorlik, ishlab chiqarish salohiyati, qishloq xo‘jalik amaliyoti.

Kirish: Qishloq xo‘jaligi mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo‘lib, aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida katta rol o‘ynaydi. Ushbu soha iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lishiga qaramay, uning rivojlanishi ko‘pincha tabiiy resurslarning cheklanganligi, mavsumiylik, kapitalning yetishmovchiligi va boshqa omillar bilan bog‘liq qiyinchiliklarga duch keladi. Takror ishlab chiqarish jarayoni qishloq xo‘jaligining uzluksiz rivojlanishini ta’minlash uchun zarur bo‘lib, uning samarali tashkil etilishi investitsiyalarga bog‘liqdir. Investitsiyalar ishlab chiqarish vositalarini modernizatsiya qilish, yer va suv resurslarini samarali boshqarish, ilg‘or texnologiyalarni joriy etish hamda infratuzilmani rivojlantirish orqali qishloq xo‘jaligida samaradorlikni oshirish imkonini beradi.

Mazkur tadqiqot qishloq xo‘jaligidagi takror ishlab chiqarishda investitsiyalarning o‘rni va ulardan samarali foydalanish masalalarini o‘rganishga qaratilgan. Ishda investitsiyalarning milliy iqtisodiyotga ta’siri, ularni boshqarishning samarali mexanizmlari hamda mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ko‘rib chiqiladi.

Qishloq xo‘jaligi iqtisodiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismi bo‘lib, takror ishlab chiqarish jarayonlari ushbu sohaning barqarorligini ta’minlaydi. Ushbu mavzuda qishloq xo‘jaligida investitsiyalarning ahamiyati, ularning takror ishlab chiqarish jarayoniga ta’siri va samaradorligini oshirish usullari tahlil qilinadi.

Tadqiqotda quyidagi asosiy jihatlar ko‘rib chiqiladi:

1. Takror ishlab chiqarishning mohiyati va turlari: Resurslardan qayta foydalanish va ularni optimallashtirish bo‘yicha ilmiy yondashuvlar aniqlanadi.

2. Investitsiyalar turi va ularning roli: Asosiy kapitalga, aylanma mablag‘larga va innovatsiyalarga yo‘naltirilgan investitsiyalar o‘rtasidagi farqlar tahlil qilinadi.

3. Qishloq xo‘jaligidagi xususiyatlar: Iqlim o‘zgarishlari, mavsumiylik, yer resurslari cheklovlari kabi omillar ta’sirini baholash.

TAHLIL VA NATIJALAR

Investitsion samaradorlikni oshirish omillari:

Investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish, agrotexnik yondashuvlarni qo‘llash va resurslarni qayta taqsimlashning ahamiyati ko‘rsatildi.

Moliyaviy mexanizmlarning roli:

Kreditlash tizimini takomillashtirish, subsidiyalarni maqbullashtirish va investitsion grantlarni jalb etish qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishida ijobiy natijalar berdi.

Regional farqlarni hisobga olish:

Har bir mintaqaning agrar iqlim sharoitlari va resurs salohiyatiga mos ravishda investitsiya strategiyalarini shakllantirish muhimligi aniqlandi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, qishloq xo‘jaligidagi takror ishlab chiqarish jarayonlarida investitsiyalarning samarali foydalanilishi iqtisodiy o‘sishni ta’minlash, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash va ekologik barqarorlikni saqlashga yordam beradi. Shu bilan birga, uzoq muddatli investitsiyalarni rag‘batlantirish va davlat hamkorligini kengaytirish muhim strategiyalar sifatida belgilanadi.

O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligi sohasining ishlab chiqarish hajmi 2023 yil davomida jadal rivojlanish ko‘rsatkichlarini ko‘rsatgan. Statistik ma'lumotlarga ko‘ra, paxta, bug‘doy, meva-sabzavotlar, chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi o‘sdi. [1]

1-jadval

Meva-sabzavotlar va boshqa qishloq xo‘jaligi mahsulotlari (2023)

Mahsulot	2022-yil ishlab chiqarish (ming tonna)	2023-yil ishlab chiqarish (ming tonna)	O‘sish sur’ati
Meva va sabzavotlar	17500	1800	+2.9%
Kartoshka	3100	3200	+3.2%
Bug‘doy	7350	7500	+2.0%
Paxta	2950	3000	+1.7%
Guruch	1700	1800	+5.9%

Manba: O‘zbekiston respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

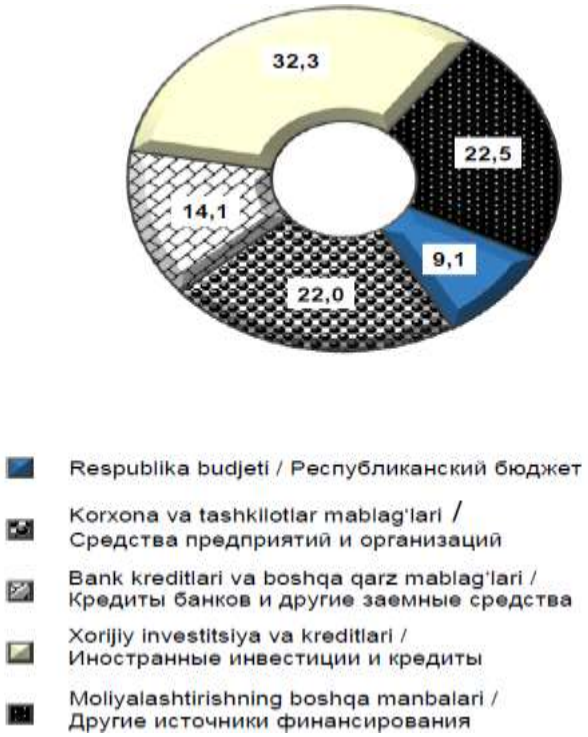
2023 yilda meva-sabzavotlar ishlab chiqarish hajmi 18 million tonnani tashkil etdi, bu 2022 yilga nisbatan 2.9% o‘sishni ko‘rsatadi. Bu o‘sish, ayniqsa, issiqxona xo‘jaliklari va yangi texnologiyalarni qo‘llash natijasida amalga oshirilgan.

2023 yilda kartoshka ishlab chiqarish 3,200 ming tonnaga yetdi, bu 2022 yilga nisbatan 3.2% ga o‘sdi. O‘zbekistonda kartoshka ishlab chiqarishning oshishi, xususan, ichki bozorning o‘sishiga xizmat qiladi.

Bug‘doy ishlab chiqarish hajmi 2023 yilda 7,500 ming tonnani tashkil etdi, o‘sish sur'ati 2.0% bo‘ldi. Bu hosildorlikni oshirish uchun amalga oshirilgan agrar islohotlar natijasidir.

Paxta ishlab chiqarish 2023 yilda 3,000 ming tonnaga yetdi, bu 2022 yilga nisbatan 1.7% o‘sishni anglatadi. Paxta sohasidagi o‘sish bir qator yangi texnologiyalar va samarali sug‘orish tizimlarini joriy etish bilan bog‘liq.

Moliyalashtirish manbalari bo‘yicha 2022- yilda“Qishloq, o‘rmon va baliqchilik” xo‘jaligida asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar (foizda)

Manba: O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi. Toshkent 2023 (19 bet)

Bu masalada Baron, M., & Sinton, R. (2017) tomonidan yozilgan "Iklim o‘zgarishlari va qishloq xo‘jaligi: muammolar va yechimlar" asari qishloq xo‘jaligiga iqlim o‘zgarishlarining ta'sirini va bu muammolarni hal qilish uchun taklif etilgan yechimlarni o‘rganadi.Asarning asosiy mazmuni: Iqlim o‘zgarishlari: Global isish, ekstremal ob-havolar va ularning qishloq xo‘jaligiga ta'siri haqida ma'lumotlar. Muammolar: Iqlim o‘zgarishlari natijasida ekinlarning hosildorligi, tuproq sifatining pasayishi va suv resurslarining kamayishi kabi muammolarni tahlil qiladi. Yechimlar: Qishloq xo‘jaligida barqarorlikni ta'minlash uchun innovatsion usullar, yangi agronomik amaliyotlar va siyosiy yondashuvlar taklif etiladi. Tadqiqotlar va misollar: Turli mamlakatlardagi tajribalar va iqlim o‘zgarishlariga qarshi kurashish bo‘yicha amalga oshirilgan loyihalardir. [2]

O‘zbekistonning qishloq xo‘jalik sohasidagi resurslardan foydalanish haqida Nodirbekova Z. tomonidan yozilgan "O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligida resurslardan foydalanish va barqaror rivojlanish" asari O‘zbekistonning qishloq xo‘jalik sohasidagi resurslardan foydalanish va ularning barqaror rivojlanishini o‘rganadi.Asarning asosiy mazmuni: Resurslardan foydalanish: Er, suv, energiya va mehnat resurslarining samarali foydalanish usullari va ularning qishloq xo‘jaligidagi ahamiyati. Barqaror rivojlanish: Qishloq xo‘jalik faoliyatini iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy jihatdan barqaror qilib rivojlantirish strategiyalari. Muammolar va chora-tadbirlar: O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligida mavjud muammolar, masalan, suv resurslarining kamligi va tuproq degradatsiyasi, hamda ularni hal etish bo‘yicha takliflar.Innovatsion yondashuvlar: Zamonaviy texnologiyalar va agronomik amaliyotlar orqali qishloq xo‘jaligini rivojlantirish imkoniyatlari.Ushbu asar qishloq xo‘jaligi mutaxassislari va tadqiqotchilari uchun qimmatli manba bo‘lib, O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi sohasining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun zarur bo‘lgan bilim va ma'lumotlarni taqdim etadi. [3].

O‘g‘itlash va sug‘orish rejimi haqida Karimov, Sh. (2020) tomonidan yozilgan "O‘g‘itlash va sug‘orish rejimining ekinlar o‘sishiga ta'siri" asari qishloq xo‘jaligida o‘g‘itlash va sug‘orish amaliyotlarining ekinlarning o‘sishi va rivojlanishiga ta'sirini o‘rganadi. Asarning asosiy mazmuni: O‘g‘itlash rejimlari: Turli o‘g‘itlar va ularning

ekinlarga ta'siri, shuningdek, o‘g‘itlashning vaqt va xarakteristikalariga oid tahlillar. Sug‘orish rejimlari: Sug‘orishning turli usullari, ularning samaradorligi va ekinlarning o‘sishiga bo‘lgan ta'siri. Tadqiqot natijalari: O‘g‘itlash va sug‘orish rejimlarining ekinlarning hosildorligi, sifatini va o‘sish dinamikasini qanday o‘zgartirishi haqida tajribalar va natijalar.Amaliy tavsiyalar: Qishloq xo‘jalik mutaxassislari uchun zamonaviy o‘g‘itlash va sug‘orish amaliyotlarini joriy etish bo‘yicha tavsiyalar.Ushbu asar qishloq xo‘jaligi sohasida ishlovchilar va tadqiqotchilar uchun muhim manba bo‘lib, ekinlar o‘sishini optimallashtirishga qaratilgan ilmiy va amaliy yondashuvlarni o‘z ichiga oladi. [4].

Sug‘orish tizimi haqida Kuziev, S. (2016) tomonidan yozilgan "Sug‘orish tizimlari va qishloq xo‘jalik ekinlarining rivojlanishi" asari sug‘orish tizimlarining qishloq xo‘jalik ekinlarining o‘sishi va rivojlanishiga ta'sirini o‘rganadi.Asarning asosiy mazmuni:Sug‘orish tizimlari: Turli sug‘orish usullari (masalan, tomchilatib sug‘orish, sprinkel tizimlari) va ularning samaradorligi haqida tafsilotlar. Ekinlar rivojlanishi: Sug‘orish tizimlarining ekinlarning o‘sish jarayoniga, hosildorlikka va sifatga qanday ta'sir ko‘rsatishini tahlil qilish. Tadqiqotlar va natijalar: Sug‘orish tizimlarining qishloq xo‘jalik ekinlari bo‘yicha olib borilgan tajribalar va ularning natijalari. Amaliy tavsiyalar: Qishloq xo‘jaligi mutaxassislari uchun samarali sug‘orish tizimlarini joriy etish bo‘yicha tavsiyalar va strategiyalar.Ushbu asar qishloq xo‘jaligida sug‘orish tizimlarini yaxshilash va ekinlar rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan bilim va tajribalarni taqdim etadi. [5].

Iqlim o‘zgarishlari haqidagi Maqsudov, B., & Tursunov, J. (2015) tomonidan yozilgan "Iqlim o‘zgarishlari va qishloq xo‘jaligi ekinlari: masalalar va yechimlar" asari iqlim o‘zgarishlarining qishloq xo‘jaligi ekinlariga ta'sirini va bu muammolarni hal qilish uchun taklif etilgan yechimlarni o‘rganadi.Asarning asosiy mazmuni: Iqlim o‘zgarishlari: Global iqlim o‘zgarishlari va ularning qishloq xo‘jaligi ekinlariga ta'siri, jumladan, hosildorlik va ekin sifatiga ta'siri. Muammolar: Iqlim o‘zgarishlari natijasida yuzaga keladigan muammolar, masalan, suv resurslarining kamayishi, tuproq degradatsiyasi va ekstremal ob-havo sharoitlari. Yechimlar: Qishloq xo‘jaligini iqlim o‘zgarishlariga moslashtirish va barqarorligini ta'minlash bo‘yicha innovatsion yondashuvlar va amaliyotlar. Tadqiqotlar va misollar: Turli hududlardagi tajribalar va iqlim o‘zgarishlariga qarshi kurashish bo‘yicha amalga oshirilgan loyihalarning natijalari. Ushbu asar qishloq xo‘jaligida iqlim o‘zgarishlari bilan bog‘liq muammolarni hal qilishga qaratilgan ilmiy va amaliy yondashuvlarni taqdim etadi, shuningdek, qishloq xo‘jaligi mutaxassislari va tadqiqotchilar uchun qimmatli manba hisoblanadi. [6].

Xulosa. Qishloq xo‘jaligidagi takror ishlab chiqarishda investitsiyalar faqat moliyaviy resurslar emas, balki innovatsiyalar va samarali boshqaruv vositasi sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Natijada, iqtisodiy barqarorlikka erishish uchun investitsiyalarni tizimli va strategik boshqarish zarur. Bu ikkita omilning ahamiyati quyidagicha:

1. **Innovatsiyalar**: Qishloq xo‘jaligida yangi texnologiyalarni joriy etish, mahsulotlarni yetishtirish va ularni qayta ishlash jarayonlarini takomillashtirish orqali hosildorlikni oshirishga yordam beradi. Masalan, yangi urug‘lar yoki avtomatlashtirilgan tizimlar qo‘llanilishi orqali ishlab chiqarish jarayonlarida samaradorlik oshadi.
2. **Samarali boshqaruv**: Resurslardan (er, suv, mehnat) to‘g‘ri foydalanish, moliyaviy va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish orqali qishloq xo‘jaligida rentabellikni oshirish mumkin. Samarali boshqaruv strategiyalari qishloq xo‘jaligi korxonalari uchun raqobatbardoshlikni ta'minlaydi.

` Shu sababli, qishloq xo‘jaligida investitsiyalarning kompleks yondashuvi, ya'ni moliyaviy resurslar, innovatsiyalar va boshqaruvni birgalikda rivojlantirish muhim

ahamiyatga ega. Bu nafaqat ishlab chiqarish jarayonini takomillashtirishga, balki qishloq xo‘jalik sohasini yanada barqaror va rivojlanayotgan holga keltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1 **"Qishloq xo‘jaligi statistikasi"** – O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi

2. Baron, M., & Sinton, R. (2017). Iklim o‘zgarishlari va qishloq xo‘jaligi: muammolar va yechimlar. London: Springer.

3."O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligida resurslardan foydalanish va barqaror rivojlanish" – Nodirbekova Z.

4. Karimov, Sh. (2020). O‘g‘itlash va sug‘orish rejimining ekinlar o‘sishiga ta'siri. Tashkent: Ilm-fan.

5. Kuziev, S. (2016). Sug‘orish tizimlari va qishloq xo‘jalik ekinlarining rivojlanishi. Samarqand: Agronomiya nashriyoti.

6. Maqsudov, B., & Tursunov, J. (2015). Iqlim o‘zgarishlari va qishloq xo‘jaligi ekinlari: masalalar va yechimlar. Toshkent: "O‘zbekiston" nashriyoti.

CORPORATE GOVERNANCE REFORMS AND THEIR IMPACT ON THE FINANCIAL PERFORMANCE OF STATE-OWNED BANKS IN UZBEKISTAN

Yusufjon Pulatov
PhD Candidate and Associate Lecturer,Westminster International University in Tashkent,
yusufjoneryus@gmail.com
Bakhtiyor Islamov
D.Sc. in Economics, Professor,Tashkent State University of Economics
bakhtiyor.is@gmail.com

Abstract

As Uzbekistan’s banking sector is going through structural transformations, understanding the implications of the reforms is crucial. This research investigates how recent corporate governance reforms influence profitability in Uzbekistan’s state-owned banking sector. The study employs panel data analysis – Fixed Effects model with Bootstrapping, to first assess the influence of governance variables, including board composition and size, gender diversity, risk and audit committee size, and government ownership, on profitability indicators such as Return on Assets (ROA) and Return on Equity (ROE). It then uses T-tests to evaluate before and after effects of the reforms in Uzbekistan. The findings indicate that government ownership enhances stability, however an increased audit committee size may impede efficiency. Besides, the study showed that the reforms have not substantially affected profitability, implying that additional time may be required for the complete financial effects to materialize. The findings provide guidance for policymakers in emerging markets, emphasizing the necessity of tailoring governance models to align with particular economic and institutional contexts.

Key Words.

Uzbekistan, Corporate Governance Reforms, Financial Performance, State-Owned Banks.

Introduction

From the beginning of the new reforms in Uzbekistan, President Shavkat Mirziyoyev stressed out: “A reliable and stable banking and financial system plays an